

Audhild Norendal
Universitetet i Sørøst-Norge

DOI: <https://doi.org/10.58215/ella.70>

Artslære gjennom lyriske tekster

Sammendrag

Dette videoessayet undersøker hvordan det lyriske språket kan være en inngang til å lære barn om artsmangfold og øke deres bevissthet om den pågående miljøkrisen. Utgangspunktet er en hypotese om at naturdikt kan gi et glemt språk for det vi er i ferd med å miste.

Problemstillingen handler om hvordan dikt kan skape en emosjonell tilknytning til naturen og hjelpe barn å forstå verdien av artene som står i fare for å forsvinne. Tekstmaterialet består av seks dikt av norske lyrikere, som barna i prosjektet, 12 og 15 år gamle, leser. Barna reflekterer også over hvordan de opplevde diktopplesningene. Filmopptakene av plantene og blomstene ble gjort i et kulturlandskap, og i videoessayet benyttes også planteillustrasjoner og barnas egne tegninger av blomstene som visuelt materiale. Prosjektet viser at naturdiktene og det

poetiske språket kan bidra til å styrke barnas forståelse av naturen og læring av artsnavnene gjennom en personlig og følelsesmessig tilknytning. Dette kan videre lede an til Emmanuel Lévinas' idé om et etisk ansvar i møte med «den andres ansikt» i alt levende. Metodisk bygger essayet på Christian Keathleys framheving av at personlig involvering og subjektive og emosjonelle aspekter kan tilføre forskning en ekstra dimensjon, og dermed nyansere forståelsen av et forskningsfelt. Videoessayet har forbindelseslinjer til andre bidrag i denne utgivelsen, som *Music and Place* av Tatjana Kielland Samoilow og *The Most Beautiful Sea* av Evelyn Kreutzer. Videoessayet har et didaktisk formål om å vise hvordan språk og litteratur kan brukes til å styrke barns naturkunnskap og bidra til bevissthet om bærekraftig utvikling.

Nøkkelord: naturdikt, glemt språk, artslære, emosjonell tilknytning, bærekraftig utvikling

Learning about plant species through lyrical texts

Abstract

This video essay explores how lyrical language can serve as a gateway to teaching children about biodiversity and raising their awareness of the ongoing environmental crisis. The starting point is a hypothesis that poetry can offer a forgotten language for what we are on the verge of losing. The central question is how nature poetry can create an emotional connection to the natural world and help children understand the value of species at risk of extinction. The text material consists of six poems by Norwegian poets, which children aged 12 and 15 in the project read aloud. The children also reflect on their experiences with the poetry readings. The film recordings of plants and flowers were made in a cultural landscape, and the video essay also includes plant illustrations and the children's own drawings of the flowers as visual material. The project demonstrates that nature poetry and lyrical language can enhance children's understanding of nature and their learning of species names through a personal and emotional connection. This can further lead to Emmanuel Lévinas' idea of an ethical responsibility in encountering the "face of the other" in all living beings. Methodologically, the essay draws on Christian Keathley's perspectives on how personal involvement and subjective, emotional aspects can bring an additional dimension to research, thus enriching the understanding of a field of study. The video essay has connections to other contributions

in this publication, such as *Music and Place* by Tatjana Kielland Samoilow and *The Most Beautiful Sea* by Evelyn Kreutzer. The video essay has a didactic aim, with the purpose of demonstrating how language and literature can be used to enhance children's knowledge of nature and contribute to awareness about sustainable development.

Keywords: nature poetry, forgotten language, species knowledge, emotional connection, sustainable development

Akademisk følgetekst

Tap av verdens arts mangfold omtales som en av verdens aller største miljøkriser. Ifølge en rapport fra Verdens naturfond (WWF) fra 2020 kan tapet av arter være så høyt som tusen ganger den naturlige utryddelsesraten. Andre kilder, som FNs Naturpanel (IPBES), anslår at rundt én million arter står i fare for å bli utryddet de kommende tiårene. I Norge er 20,9 prosent av landets 15 000 vurderte arter oppført på DN's nasjonale rødliste (Norsk naturarv). Samtidig har forskere de siste 15–20 årene pekt på at kunnskapen om plante- og dyrearter er gått sterkt tilbake i befolkningen, og beskriver evnen til å identifisere arter som alarmerende svak, og særlig blant barn og unge (Palmberg, 2012; Yli-Panula & Matikainen, 2014). Filosof Arne Johan Vetlesen er bekymret for at barn og unge dermed ikke har forutsetningene til å fatte omfanget av artsutryddelsen i sin egen levetid, og at de kan komme til å være helt uvitende om hva de egentlig skal og bør savne (Vetlesen, 2020).

Det å kjenne artene ved navn og vite noe om deres iboende egenskaper kan øke bevisstheten til den yngre generasjonen om hva som nå er i ferd med å gå tapt. I dette videoessayet ønsker jeg å utforske hvordan barn kan lære seg navnet og noen enkle kjennetegn på trær og blomster gjennom det lyriske språket. Til grunn for prosjektet ligger en hypotese om at naturdikt kan være med å gi den yngre generasjonen et glemt språk for det de er i ferd med å miste.

Videoessayet er utformet som et familiealbumprosjekt der to av mine egne barn er aktører. Barna er 12 og 15 år gamle, og de har godtatt lydopptakene, bildene og filmene. Vi snakket sammen om de etiske sidene ved å være med på dette. Å delta på et familieprosjekt for å fremme budskapet om at det haster med å redde naturen, var noe de begge uttrykte at de hadde lyst til.

Å inkludere egne barn som deltakere i videoessayet gjenspeiler et ønske hos meg om å få fram et personlig og følelsesmessig engasjement. Film- og medievider Christian Keathley påpeker at strengt objektive akademiske metoder ofte neglisjerer betydningen av subjektive opplevelser. Når barna får frihet til å velge motiver, kameravinkler og bidra med egne refleksjoner, blir prosjektet tilført en personlig og emosjonell dimensjon. Videoessayets bruk av bilder, lyd og tekst skaper en mulighet til å fange både de visuelle og følelsesmessige nyansene i barnas opplevelser, og kan dermed gi en dypere forståelse av hvordan naturen oppleves og verdsettes av dem. Denne subjektive tilnærmingen søker å fremme en rikere og mer nyansert innsikt enn det som typisk oppnås gjennom standardiserte akademiske metoder. Personlig involvering viser hvordan subjektive og emosjonelle aspekter kan tilføre forskningen en ekstra dimensjon, og dermed nyansere forståelsen av forskningsfeltet (Keathley, 2020).

Vetlesen mener at nærhetsetikken, som er en tilnærming til moralsk praksis som setter forholdet mellom et jeg og et du i sentrum, kan gi nye perspektiver på menneskets tapte forhold til naturen. Han anvender Emmanuel Lévinas sine beskrivelser av møtet med 'Den andres ansikt' som en inngang til møtet mellom mennesket og naturen (Lévinas, 1993). Ansiktet eksponerer nakenheten, nøden, det trengende hos 'Den andre' og representerer en sårbarhet som uvegerlig gir jeget et ansvar (Vetlesen, 1996, s. 33). Selv om dette ansvaret hovedsakelig er knyttet til relasjoner mellom mennesker, og spesielt i møte mellom to (jeg og du), beskriver Lévinas også ansvaret slik det oppstår i møte med 'Den andre', som noe ubestemt og uendelig: «Jeg er ansvarlig for 'alt og alle', ansvarlig for den andres skyld og for 'hele universet', ansvarlig like til å gå inn i den andres sted» (Vetlesen, 1996, s. 8). Pedagogen Peter Kemp utvider ansvaret til å gjelde mennesker langt borte, de som ennå ikke lever, og den ikke-menneskelige naturen (Kemp, 2013). Dypest sett dreier det seg om å se alle livsytringer rundt oss som ansikter vi har et ansvar for.

Det poetiske språket er en mulig inngang til det å etablere dette jeg-du-forholdet mellom mennesket og naturen. Litteraturviteren Magne Drangeid (2020) påpeker at nettopp lyriske tekster med besjelet natur kan utgjøre en nødvendig motvekt til det den franske vitenskapssosiologen Bruno Latour kaller det moderne samfunnets hang til å avsjele den ikke-menneskelige verdenen, der dyr og planter oppfattes som passive, uvirksomme og uten noen

form for kommunikative evner. Besjelingen av planter og dyr formidler den viktige erkjennelsen av at det ikke bare er mennesker som er levende, tenkende og følende vesener. Gevinsten ved diktets antropomorfe framstilling er at det kan bli lettere for leseren å kjenne seg knyttet til alt det ikke-menneskelige som i ulik grad oppleves som fremmed. Det kan igjen gjøre det enklere å verdsette tilværelsen, fordi man ved å gå på besøk hos 'Den andre' i naturen kan kjenne seg i slekt med noe større (Drangeid, 2020, s. 262–263).

Diktene som barna leser opp, er «Leirfivel, hestehov» (1974) av Harald Sverdrup, «Selje» (u.å.) av Aslaug Vaa, «Liljekonvall» (1949), utdrag fra «Kvitveis» (1954) og «Villblommer» (1991) av Hans Børli, og utdrag fra «Ætt» (1956) av Olav H. Hauge. Disse fire norske lyrikerne var alle spesielt naturinteresserte og skrev mye om blomster og dyr og om livet i skogen og på enga. De seks diktene skal sammen få fram at det dreier seg om et mangfold av arter. Den gjentakende framstillingen understreker at det dreier seg om mange og ulike ansikter vi mennesker har et ansvar for. Barna ble ikke instruert i hvordan diktene skulle leses. Det kan åpne for at de unge leserne blir nysgjerrige på den fremmede andre gjennom språket. Slik kan kanskje også både naturen og språket oppleves som noe større og mektigere enn dem selv. Videoessayet har også med noen opptak av korte og enkle refleksjoner der barna forteller litt om hvordan de erfarte å være med i prosjektet. Formålet er å gi et glimt inn i deres egen opplevelse av hvordan diktlesningen fungerte som inngang til det å bli kjent med trærne og blomstene.

I første og siste del av videoessayet er diktopplesningene tonesatt med de to musikkstykkene «Tröstevisa» og «A Longing For Home» fra albumet *Pilgrim* av den svenske gitaristen Ulla Käll. Musikken til Käll er myk og melodisk. Komposisjonene hennes er ofte inspirert av naturen, noe som reflekteres i de naturlige og harmoniske lydene hun skaper. Dette gir musikken en enkel og organisk klang. Intensjonen med musikkvalget er å sette en meditativ og ettertenksom stemning til naturmotivene og opplesningene. Käll inkluderer ofte elementer av improvisasjon i musikken sin. Improvisasjonene er ment å understøtte det spontane og autentiske i møtet mellom barna og det lyriske språket.

Videoessayet er satt sammen av bilder og fotografier fra turer barna og jeg hadde til et gammelt kulturlandskap i nærmiljøet vårt våren 2023. Fotografiene er gjengitt uredigert for å

få fram det improviserte og spontane ved familiealbumprosjektet. Noen av opptakene er gjort av barna selv. Fotografiene og filmsnuttene har trærne og blomstene fra diktene som sitt hovedmotiv. Barnas nærkontakt med artene er det andre viktige motivet og er ment å fungere som en visuell parallell til møtet mellom barna og de lyriske tekstene. Fotografiene og filmsnuttene er satt sammen og organisert etter innholdet i diktene. Noen fargefiltre er lagt på som en forsterkning av budskapet, for eksempel i opplesningen av «Villblommer», der fargeforsterkningen skal få fram den store variasjonen i størrelse, fasong og farge blant artene. En annen visuell forsterkning har vært å innlemme noen eldre illustrasjoner av plantene og å gi barna selv anledning til å tegne dem. Formålet er vise fram at ulike estetiske uttrykk åpner for en flersanselig tilnærming til artslæren.

Temaet for videoessayet har forbindelseslinjer til andre bidrag i tematidsskriftet. I likhet med videoessayet *Music and place in «The Spring Tune»* av Tatjana Kielland Samoilow forsøker dette videoessayet å utforske hvordan møtet mellom språk og natur i tekster kan stimulere både intellekt og følelser hos barn og ungdom i en læringsprosess. Videoessayene *The Most Beautiful Sea* av Evelyn Kreutzer og *Contemptuous Chess: A moving poem* av Drew Morton viser hvordan lyriske tekster kan framstilles og tolkes på varierte audiovisuelle måter, noe dette videoessayet har hentet inspirasjon til formen fra. Hensikten er å utforske hvordan barn i møte med det poetiske språket kan oppleve den mer-enn-menneskelige naturen som 'Den andre' og formidle hva som faktisk står på spill i vår tid. Metoden er mer å stille spørsmål og antyde sammenstillinger enn å argumentere og konkludere. Det er opp til mottaker å vurdere hvordan de audiovisuelle valgene får fram intensjonen og budskapet. Mottakeren må også selv vurdere hvorvidt det audiovisuelle samspillet greier å formidle hypotesen om at et møte mellom individet og naturen, gjennom det lyriske språket, kan bidra med å etablere denne ansikt-til-ansikt-relasjonen.

Prosjektet har et didaktisk siktemål. *Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020*, LK20, vektlegger at elevene skal rustes til å forholde seg til nøkkelutfordringer i den tida de lever i. Om det tverrfaglige temaet *bærekraftig utvikling* står det i overordnet del at dette blant annet handler om «å verne om livet på jorda» (Kunnskapsdepartementet, 2017). I LK20 er bærekraftig utvikling også en integrert del av læreplanen i norskfaget (Kunnskapsdepartementet, 2019). Dermed anerkjennes det at et fag med hovedvekt på språk

og litteratur også kan spille en rolle i arbeidet med å verne om naturen. Videoessayet kan forhåpentligvis være en inspirasjon for både lærere og elever og fungere som et eksempel på en språkfaglig og lyrisk inngang til det å lære seg artsnavnene.

Forfatteromtale

Audhild Norendal arbeider som førstelektor i norskdidaktikk ved grunnskolelærerutdanningen, Universitetet i Sørøst-Norge. Hun underviser i ulike temaer innenfor den første og andre lese- og skriveopplæringen, skjønnlitteratur og litteraturdydidaktikk. Forskningsinteresser er dannelsesperspektiver i norskfaget, og da spesielt knyttet til skriveopplæring og litteraturformidling.

Referanser

Børli, H. (2001). *Samlede dikt*. Aschehoug.

Drangeid, M. (2020). Dikt som opning mot «meir-enn-mennesket». Olav H. Hauges dikting og eleven si omverd. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 104(3), 257–267.

<https://doi.org/10.18261/issn.1504-2987-2020-03-04>

Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES). (2019). *IPBES global assessment report on biodiversity and ecosystem services*.

Hauge, O. H. (2000). *Dikt i samling*. Samlaget.

Keathley, C. (2020). Response to “Once Upon a Screen”: The personal, the emotional, and the scholarly. *The Cine-Files*, 15.

<https://thecine-files.com>

Kemp, P. (2013). *Verdensborgeren. Pædagogisk og politisk ideal for det 21. århundrede*. Hans Reitzels Forlag.

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003/>

Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplan i norsk (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.

<https://www.udir.no/lk20/nor01-06?lang=nob>

Käll, U. (2019). *Pilgrim*. MUDI.

Lévinas, E. (1993). *Den Annens humanisme*. Aschehoug.

Norsk naturarv. (u.å.). *Utryddelse av arter*. Hentet 3. juni 2022 fra

<https://www.naturarv.no/utryddelse-av-arter.311594-32423.html>

Palmberg, I. (2012). Artkunskap och intresse för arter hos blivande lärare för grundskolan. *NorDiNa: Nordic Studies in Science Education*, 8(3), 244–257.

<https://doi.org/10.5617/nordina.531>

Sverdrup, H. (2003). *Samlede dikt*. Aschehoug.

Yli-Panula, E. & Matikainen, E. (2014). Students and student teachers' ability to name animals in ecosystems: A perspective of animal knowledge and biodiversity. *Journal of Baltic Science Education*, 13(4), 559–573.

<http://dx.doi.org/10.33225/jbse/14.13.559>

Vetlesen, A. J. (1996). Emmanuel Lévinas. I A. J. Vetlesen (Red.), *Nærhetsetikk* (s. 15–49). Ad Notam Gyldendal.

<https://doi.org/10.7146/ta.v0i33.115429>

Vetlesen, A. J. (2020). Hvor ble det av kattugla? I K. I. Bjørklyhaug & A. J. Vetlesen (Red.), *Det går til helvete. Eller?* (s. 27–36). Dinamo.

Vaa, A. (1999). *Ordet var... Etterlatne dikt ved Leif Mæhle*. Aschehoug.

WWF. (2020). *Living Planet Report 2020 - Bending the curve of biodiversity loss*. R. E. A. Almond, M. Grooten, & T. Petersen (Red.). WWF, Gland, Switzerland.